

Om serien Banderoll

AV-nummer: 101475tv 1–5

Banderoll är UR:s demokrati- och samhällsprogram för barn. Banderoll står på barnens sida och vill uppmana till engagemang. I Banderoll är ingen fråga för liten eller för stor. Det handlar om att påverka och stå för det man tycker. Hur gör man om man vill påverka hemma, i skolan eller i världen? Banderoll bjuder på inspirerande exempel med barn som kämpar för sina idéer. Vi upplyser om vilka rättigheter barn har och tipsar om hur man kan göra för att få igenom sina idéer. Banderoll innehåller röster från barn i Sverige och i världen.

Programmen är uppdelade i olika teman och ska fungera som startskott när det gäller demokratiarbete och åsiktsträning. Det ryms många frågor och åsikter i programmen som ger bränsle till fortsatta tankar och diskussioner.

Om Banderoll – tema ekonomi

En temaserie i fem program för årskurs 6–8 om ekonomi.

Under de senaste åren har begrepp som varsel, ekonomisk kris, fattigdom, räntechocker bonusar och bubblor varit en stor del av medieflödet.

Banderoll – om ekonomi vill förklara dessa begrepp och sätta in dem i sitt sammanhang – ur barns perspektiv. Banderoll granskar marknadsekonomin i syfte att låta barnen fundera kring de olika krafter som styr pengarnas väg – från vardagsekonomi till global ekonomi.

Programmen vill förklara den ekonomiska krisen i Sverige och i andra länder – vilka var orsakerna och vad blev konsekvenserna? Hur har det påverkat barns vardag?

Viktiga begrepp som behandlas är marknad, efterfrågan, konsumtion och globalisering. Finns det fattiga barn även i Sverige? Hur ser barns olika villkor ut i Sverige idag?

Programserien synar också konsumtionen i sömmarna och ställer, ibland provocerande, frågor om slit-och-släng-samhället, hållbar utveckling och individers, företags och samhällens ansvar.

Programmen utgår ifrån kursplanen i samhällskunskap (Lpo94). Till exempel är följande punkter i **Mål att sträva mot** i fokus:

"Eleven

- förstår hur olika intressen, ideologier och traditioner påverkar sättet att se på individ och samhälle samt hur samhällets normer och värderingar påverkar och påverkas av individen,*
- utvecklar kunskaper om förhållanden i andra länder och därmed förmågan att reflektera över internationella relationer och internationellt samarbete,*
- tillgodogör sig kunskaper för att kunna agera i lokala och globala frågor som är viktiga för ett hållbart samhälle,*
- utvecklar sin förmåga att kritiskt granska samhällsförhållanden och kunna se konsekvenser av olika handlingsalternativ,*
- utvecklar sin förmåga att argumentera och uttrycka ståndpunkter samt en tilltro till den egna förmågan att aktivt delta i samhällslivet och påverka samhällsutvecklingen."*

Banderoll – tema ekonomi

Programmen är tänkta att användas som ett diskussionsmaterial och som en övning i kritisk granskning i klassrummet, samt som en bas att arbeta vidare med för fördjupad förståelse.

Programmen kan ses i sin helhet i en följd, men vinner kanske på att ses i kortare klipp som förbereds innan med nyckelord och begrepp. Efteråt finns det en mängd saker som kan – och bör – diskuteras och fördjupas.

Programmen lämpar sig väl för till exempel för temaarbete i ekonomi, hållbar utveckling, globalisering eller entreprenörskap, eftersom det ofta ryms många aspekter av ett tema i ett program.

Värderingsövningar är bra att komplettera med. Att låta elever tycka till, berätta om och fundera över sin vardag, precis som barnen i programmen gör, är en bra övning som passar till samtliga program i serien.

Några bra länkar:

www.majblomman.se

www.fn.se

www.sida.se

www.rattvisemarkt.se

www.svensktnaringsliv.se

www.konsumentverket.se

www.radron.se

www.kronofogdemyndigheten.se

www.riksbank.se

www.naturvardsverket.se

www.raddabarnen.se

www.rodakorset.se

www.bris.se

Banderoll om ekonomikrisen

AV-nummer 101475tv 1
Programlängd ca 14 min

Vad är egentligen en ekonomisk kris? Och varför uppstår den? Vi försöker förklara och sätta begreppet i ett sammanhang. Vi träffar journalisten Johan Ehrenberg, SVT Aktuelltts ekonomireporter Peter Rawet och nationalekonomen Stefan de Vylder. De beskriver hur bolånekrisen i USA kunde drabba svenska familjer med arbetslöshet och dyra hjälppaket till konkursdrabbade banker, hur finansvärdens moral står i konflikt med det övriga samhällets, och vilka som står kvar och får betala finansfolkets gigantiska springnota.

Nyckelord som kan vara bra att gå igenom innan programmet visas:

- Marknadsekonomi
- Planekonomi
- Räntor
- Valutor
- Aktier
- Fonder
- Offentlig sektor
- Spekulation
- Investering
- Bonussystem
- Varsel
- Uppsägning
- Kris
- Skatt
- Finanser
- Konkurrens

Att arbeta med i klassrummet

Dessa tips är tänkta att kunna göras till större eller mindre uppgifter för eleverna. Man kan antingen göra små uppgifter som eleverna löser under en lektion, eller välja att fördjupa sig i vissa frågor och låta dem bli teman i sig.

- I programmet pratar man om uppsägningar och varsel. Låt eleverna undersöka hur det ser ut i den egna kommunen. Har folk blivit varslade där? Hur har den ekonomiska krisen påverkat arbetsmarknaden? Känner de någon som blivit arbetslös? Hur har det påverkat den personen?
- Eleverna kan få ta reda på alternativa lösningar till uppsägningar som företag hittat på, till exempel att alla går ner i tid och jobbar mindre, för att rädda allas jobb.
- Banker lånar ut till en annan ränta än de betalar ut i inlåningsränta. Låt eleverna fundera på varför det är så – gärna i grupper om tre eller fler. Detta kan vara ganska klurigt. Låt dem sedan undersöka olika bankers olika räntesatser och hitta den bank som har den högst/lägsta räntan.
- Huspriser pratar man om i programmet. Låt eleverna undersöka bostadsrättspriserna i den egna kommunen. Vilka faktorer påverkar priset? Har priserna förändrats något de senaste åren? Hur? Varför då?

Banderoll – tema ekonomi

- Finns det andra kriser i världen än den ekonomiska? Vilka orsaker har de?
- Boxaren – en rättvisande bild av marknaden? Kan det finnas andra sätt att se på marknadsekonomi? Låt eleverna gärna diskutera detta i mindre grupper, kanske i form av små dramatiseringar.
- I programmet vill boxaren inte ha någon domare. Låt eleverna fundera på vad en domare (= ett lagsystem) kan fylla för funktion. Behövs lagar och regler för att skydda den enskilda personen i det ekonomiska systemet? Varför då? Varför inte? Vad skulle hända om vi inte hade några regler alls? Eller om vi tvärtom hade en helt statligt styrd ekonomi?
- Titta på inslaget om finanskrisens bubbla. Efter det kan det vara bra att gå igenom detta muntligt tillsammans eftersom avsnittet innehåller många abstrakta begrepp som kan vara svåra för alla elever att förstå. Låt eleverna komma med egna exempel på hur en finanskris skulle kunna uppstå, hämtade från deras egen vardag. (Till exempel bytesmarknaden för pokémonkort på skolgården...)
- Det har funnits andra "bubblor" i världshistorien. Låt eleverna forska om tulpanlökar i Holland, Mississippibubblan, Söderhavsbubblan eller börskraschen på Wall Street 1929.
- I årskurs åtta kan det vara lämpligt att fördjupa sig lite kring begreppen planekonomi och marknadsekonomi – deras historiska bakgrund samt fördelar och nackdelar med respektive system. Hur ser världen ut idag? Finns dessa system renodlade, eller är de blandade på olika sätt? Hur?
- Gå igenom begreppen aktie, fond, börs, kurs och spekulation. Låt eleverna placera 2000:- i låtsaspengar på en valfri aktie under en period. Vad har hänt med pengarna? Vilka faktorer kan ha påverkat kursutgången? Vem "vann" i klassen?
- Finanskrisen har lett till att akut fattigdom har ökat i tredje världen. Efter att ha sett detta program är det bra om eleverna får fördjupa sig i FN:s Millenniemål och begreppet akut fattigdom – att leva på mindre än en dollar om dagen. Vad händer när pengarna sjunker i värde på grund av finanskrisen? Detta tas också upp i programmet Banderoll – Lokalt.

Banderoll om konsumism

AV-nummer 101475tv 2
Programlängd ca 14 min

Vilken roll spelar vi konsumenter i det ekonomiska systemet? Vilka är det som vill ha våra pengar, och hur de bär sig åt för att få dem? Vi lär oss hur det går till när en marknadsföringskampanj läggs upp och hur företag vill skapa livslånga band till unga konsumenter, och vi möter Denise och Alva som berättar om sina vitt skilda konsumtionsvanor. Vi tittar även på konflikten mellan ökad konsumtion och bristande naturresurser – det enklaste sättet att ta ett samhälle ur en ekonomisk kris är nämligen fortfarande att få dess medborgare att handla och konsumera varor. Medverkar gör journalisten Johan Ehrenberg, KO:s jurist Marek Andersson samt Louise Ekström från Sveriges konsumenter.

Nyckelord som kan vara bra att gå igenom innan programmet visas:

- Tillgång
- Efterfrågan
- Konsumtion
- Hållbar utveckling
- Varumärke
- Reklam
- Logotyp
- Marknadsföring

Att arbeta med i klassrummet

Dessa tips är tänkta att kunna göras till större eller mindre uppgifter för eleverna. Man kan antingen göra små uppgifter som eleverna löser på en lektion, eller välja att fördjupa sig i vissa frågor och åta dem bli teman i sig.

- Jämför Denises och Alvas rum och förutsättningar. Är det någon skillnad på deras konsumtion? Vad? Hur? Dessa två flickors vardag kan med fördel jämföras med Fardosas från Nairobi som porträtteras i programmet Banderoll – Glokalt. Vilka olika förutsättningar har dessa tre flickor? Är de lika stolta över sina respektive hem? Varför då? Varför inte?
- Veckopeng är ett aktuellt ämne för eleverna. Låt eleverna undersöka, gärna anonymt, hur mycket de har i månadspeng i klassen. Eleverna kan med fördel arbeta med statistik i detta moment och presentera resultatet i medelvärden och stapeldiagram etc. Vilka faktorer påverkar hur mycket veckopeng eleverna har? Vad ska pengarna räcka till? Finns det några krav för att man ska få veckopengen?
- En annan sak att ta upp är ju vilka kapitalvaror eleverna har. Mobiler, kläder, spelkonsoler, datorer, slalomskidor etc. Här kommer eleverna säkert själva att börja prata om olika märken och status. Vad händer om man inte har rätt prylar?
- Hållbar utveckling är ett lämpligt tema att fortsätta med, med detta program som utgångspunkt. I programmet säger man att finanskriser kan lösas om alla börjar konsumera mera – då kommer produktionen igång och jobben blir fler. Men vad är faran? Hur kan man undvika att konsumtionen leder till ett slit-och-slängsamhälle? Vad kan man göra på individnivå, företagsnivå, nationell och internationell nivå? Hur mycket prylar behöver man – egentligen? Låt eleverna diskutera i grupper och lista olika förslag på saker man kan/inte kan leva utan.

Banderoll – tema ekonomi

- Den elake gubben i programmet som vill sälja fula kort till barn säger att barn är dumma och inte bryr sig om priser. Har han rätt? Låt eleverna försvara sig!
- Reklam brukar eleverna vara mycket medvetna om. Här kan man låta eleverna studera olika former av reklam – vilka former finns, vilken målgrupp riktar man sig till, vilka kanaler använder man sig av etc. Finns det bra och viktig reklam?
- Kan man sälja vad som helst till vilket pris som helst med lite bra reklam, som de elaka gör i programmet? Vad krävs? Låt eleverna komma med egna förslag!
- Låt eleverna skapa egna fantasiprodukter och marknadsföra dem med olika slags reklam. De ska prissätta produkterna och välja målgrupp.
- Logotyper i programmet syns genom att man tagit formen av kända varumärken men skrivit andra ord. Låt eleverna titta på dessa i långsam takt och försöka gissa vilka riktiga varumärken som ligger bakom dessa. Varför känner de så väl igen dem?
- Låt eleverna diskutera om de tror att de blir påverkade av reklam.
- Låt eleverna arbeta kring begreppen tillgång och efterfrågan och hur dessa fungerar. Vad händer med priserna när jordgubbsskörden regnar bort? Eller när det helt plötsligt finns en massa stora företag som konkurrerar om att sälja många teknikprylar? Eleverna kan komma upp med egna exempel. Titta även på avsnittet om blåbärsplockning i Banderoll – Lokalt och fundera på vad som händer med blåbärpriserna detta dåliga blåbärsår. Hur hänger detta avsnitt ihop med tillgång och efterfrågan?

Banderoll om orättvisor i världen

AV-nummer 101475tv 3
Programlängd ca 14 min

Varför är världen orättvis? Vad ska vi göra åt det? Och måste vi ändra vårt sätt att leva för att andra ska få det bättre? Det är grundfrågorna i detta Banderoll, som handlar om fördelningen av världens ekonomiska resurser.

Svaren beror förstås helt på vem man frågar. För att inspirera eleverna till livliga diskussioner och åskådliggöra vitt skilda synsätt intervjuar vi två debattörer som befinner sig långt ut på höger- respektive vänsterkanten. Den ena är författaren och debattören America Vera-Zavala, före detta vänsteraktivist som bland annat var med och startade Attacrörelsen i Sverige. Numera arbetar hon som dramatiker för Riksteatern. Den andre är Johan Ingerö, högerbloggare och redaktör på det liberala samhällsmagasinet Neo. Dessutom medverkar ungdomar som ger sin syn på saken. I ett reportage från Kenya träffar vi 13-åriga Fardosa, som bor i slumområdet Korogotcho utanför Nairobi. Hon har fått möjligheten att gå i en privatskola i ett av Nairobis finare områden. Fardosa vill bli läkare och kämpar hårt för att nå sitt mål. För henne är utbildning den enda vägen ur fattigdom.

Nyckelord som kan vara bra att gå igenom innan programmet visas:

- Globalisering
- Frihandel
- Handelshinder
- Vinst
- Tillgång
- Efterfrågan
- Makt
- Analfabetism
- Demokrati
- Resurser/resursfördelning
- Slum
- Jämställdhet
- Kolonialism
- Levnadsstandard

Att arbeta med i klassrummet

Dessa tips är tänkta att kunna göras till större eller mindre uppgifter för eleverna. Man kan antingen göra små uppgifter som eleverna löser på en lektion, eller välja att fördjupa sig i vissa frågor och låta dem bli teman i sig.

- "Jämställdhet gör världen rikare" skrev SIDA för några år sedan. Vad kan de ha menat med det? Utgå gärna från Fardosa som exempel.
- En av ungdomarna talar om kolonialismen som en orsak till att många länder i tex Afrika är fattiga. Diskutera utifrån detta triangelhandeln och hur den kan ha påverkat den ekonomiska utvecklingen i Europa, Afrika och Amerika.
- Ingen kan göra allt, men alla kan göra något! Låt eleverna komma med exempel på hur de kan påverka orättvisor i sin vardag, både vad det gäller relationer, varor och politik.

Banderoll – tema ekonomi

- Jämför Denises och Alvas rum och förutsättningar (från Banderoll – om konsumism) med Fardosas liv i programmet. Är det någon skillnad på deras konsumtion? Vad? Hur? Vilka olika förutsättningar har dessa tre flickor? Är de lika stolta över sina respektive hem? Varför då?
- Fardosa drömmer om att blir kirurg. Vad tror eleverna att Alva och Denise drömmer om? Vad drömmer de själva om att bli?
- Fardosa lever i ett slumområde men går i en fin skola på ett stipendium. Hur skiljer sig hennes liv från hennes klasskamraters? Beskriv hennes skoldag med tider och resor. Jämför med eleverna själva.
- Visa gärna avsnittet om rapparen Tom Piha "Max Peezay" från programmet Banderoll – om barnfattigdom och låt eleverna jämföra även hans uppväxt med Alvas, Denises och framför allt Fardosas. Likheter – skillnader?
- Efter att ha sett detta program är det bra om eleverna får fördjupa sig i FN:s millenniemål och om akut fattigdom – att leva på mindre än en dollar om dagen. Detta tas också upp i programmet Banderoll – om ekonomikrisen.
- Johan Ingerö och America Vera-Zavala har diametralt skilda åsikter om hur världen ska kunna bli mer rättvis. Ingerö är liberal, Zavalas åsikter ligger långt ut på vänsterkanten. Vad innebär dessa olika synsätt? Låt eleverna samla argument från de olika sidorna för att sedan själva ta ställning.

En hjälp till dig som lärare

Johan Ingerös respektive America Vera-Zavalas svar på programmets huvudfrågor:

1. Varför är världen orättvis?

Ingerö: För att alla inte får samma möjligheter att ta hand om sig själva och sina barn. Om man till exempel är en fattig bonde i Afrika får man inte bestämma själv över sin egen odlingsmark. Och om man lyckas odla något så har vi i den rika världen lagar och regler som gör det svårt för dem att sälja sina varor till oss.

Vera-Zavala: För att det finns några få som äger mycket medan många äger väldigt lite. De som äger mycket bestämmer över de som äger lite.

2. Hur ska världen bli mer rättvis?

Ingerö: För det första måste alla barn få rätt till bra utbildning, som vi har i Sverige. För det andra måste alla vuxna få rätt att bestämma mer själva över vad de ska odla, köpa och sälja. För det tredje måste både barn och vuxna i alla länder få rätt att tycka och säga vad de vill.

Vera-Zavala: För att alla människor ges inte samma möjligheter att ta hand om sig själva och sina barn. En fattig bonde i Afrika tex kanske inte bestämmer själv över sin egen odlingsmark, och om han lyckas producera något så har vi i de rika länderna en massa lagar och regler som gör det svårt för honom att sälja sina varor till oss.

3. Måste vi ändra vårt sätt att leva?

Ingerö: Nej, inte mer än vad vi gör idag. Havet har blivit som en chipsskål som alla tar ur jättefort för att någon annan inte ska hinna före. Jag tror att om man delade upp havet i bitar som folk fick äga. Då skulle alla vara mer rädda om haven. När det gäller andra resurser, som tex olja, måste vi fortsätta uppfinna saker som gör att vi använder mindre olja, tex bilar som inte kör på bensin.

Vera-Zavala: Det handlar om att göra bra val, exempelvis så cyklar jag istället för att åka bil. Däremot måste man ställa högre krav på de som skadar världen mycket exempelvis oljebolagen.

Litteraturtips till läraren:

Global rättvisa är möjlig av America Vera-Zavala och Johan Norberg.

- Bistånd är ett sätt att hjälpa fattiga länder, men det finns andra. Låt eleverna undersöka mikrolån och forska om Nobels fredspris 2006 till Grameen Bank. Hur fungerar det?
- "Måste vi ändra vårt sätt att leva?" är en fråga som ställs i programmet. Hur resonerar eleverna kring detta? Är de själva villiga att offra något för att slita mindre på jordens resurser. I så fall vad?
- Johan Ingerö pratar om de fattiga ländernas svårigheter att exportera sina varor till oss i de rika länderna. Utifrån det kan det vara bra att ta upp internationell handel – handelshinder, frihandelszoner och tullar etc. Fördelar och nackdelar för olika aktörer? Be eleverna leta efter exempel på områden som har frihandel eller handelshinder. Vill man fördjupa sig inom detta område kan UR-serien Globalisering från 2006 rekommenderas.

Banderoll om barnfattigdom

AV-nummer 101475tv 4
Programlängd ca 14 min

Hur är det att växa upp som fattig i Sverige? Samtidigt som många fått det bättre i vårt land har situation för de ekonomiskt utsatta blivit värre. Klyftan mellan rika och fattiga har blivit djupare och barnen blir ofta mest utsatta. En dålig ekonomi kan också leda till fetma och allmän ohälsa, kortare livslängd och sociala problem som mobbning, utanförskap och drogmissbruk. Vi träffar bland andra rapparen Tom Piha/Max Peezay, programledaren Tilde de Paula och Danne och Bleckan från Salong Betong. De berättar bland annat om hur det känns att bli vräkt, att inte kunna följa med skolutflykten och om att inte ha vuxna omkring sig som tror på en.

Nyckelord som kan vara bra att gå igenom innan programmet visas:

- fattigdom
- produktionsfaktorer
- skuldsanering
- entreprenörskap
- solidaritet
- vräkning

Att arbeta med i klassrummet

Dessa tips är tänkta att kunna göras till större eller mindre uppgifter för eleverna. Man kan antingen göra små uppgifter som eleverna löser på en lektion, eller välja att fördjupa sig i vissa frågor och låta dem bli teman i sig.

- Visa gärna avsnittet om rapparen Tom Piha "Max Peezay" och låt eleverna jämföra hans uppväxt med Alvas, Denises och framför allt Fardosas i de tidigare programmen. Likheter – skillnader? Är fattigdomen mer dold i I-länder?
- Majblomman är en organisation som värnar barns välbefinnande i Sverige. Låt eleverna gå in på deras hemsida och läsa vad de skriver om barns fattigdom i Sverige idag och hur det kan påverka möjligheten att delta i klassresor, skidresor, köpa kläder etc. Låt eleverna diskutera detta utifrån Tildes, Toms, Dannes och Bleckans historier. Red ut begreppet solidaritet och en avgiftsfri skola. Vad innebär det?
- Rädda Barnen visar att fattiga barn i Sverige även är mer utsatta för mobbing, har sämre hälsa, inte pluggar vidare etc. Låt eleverna fundera på varför det blir så?
- Danne och Bleckan startade en tatueringssalong. De startade ett företag. Detta kan bli fonden för att prata om företagande. Utifrån detta kan man gå igenom produktionsfaktorerna; kapital, arbetskraft, realkapital, kunskap och affärsidé. Eleverna kan ge konkreta exempel på dessa utifrån Dannes och Bleckans företag. De kan också få starta låtsasföretag där de ska tänka ut dessa faktorer.
- Gnosjöandan – vad är det? Varför är det viktigt att det startas företag i Sverige idag? Låt eleverna intervjua en småföretagare om vad som är bra, dåligt, svårt och roligt i hans/hennes jobb?

Banderoll – tema ekonomi

- Toms familj blev vräkt. När blir man det? Eleverna kan ta reda på mer om vad som händer när man inte betalar sina räkningar. Vilka vägar finns det för att lösa en sådan situation? På Kronofogdemyndighetens hemsida finns många bra tips om till exempel skuldsanering.

Banderoll – tema ekonomi

Banderoll – program 5

AV-nummer 101475tv 5
Programlängd ca 14 min

Programmet är under produktion.Handledningen kompletteras senare.